

אלו שני דורות – השנים שקוצבים לאדם בשנים בשעת לידתו. שאם זכה משלימים לו את השנים האלו, ואם לא זכה פוחתין לו מהן. דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים זכה מוסיפים לו על השנים שנקצבו לו, ואם לא זכה פוחתין לו מהן. אמר לו חכמים לרבי עקיבא, הרי הוא והכתוב אומר, 'והספתי על ימיו חמש עשרה שנה', הרי שאם זכה האדם מוסיפים לו שנים מעבר לשנים שנקצבו לו בלידתו, ואין אומר רבי עקיבא שאף אם זכה אין מוסיפים לו, אלא רק משלימים את שנותיו. אמר להם רבי עקיבא לחכמים, חמש עשרה שנים אלו שנוספו לחזקה, משלל חסידיו, שכן מלכתחילה נקצבו לו גם שנים אלו, אלא שלאחר מכן רצו לגרוע אותן ממנו, ובזכות תפילתו חזרו והוסיפו לו שנים אלו. והוכיח רבי עקיבא כדבריו: תרע – שלא היו אלו שנים שלא נפסקו מתחילה, שהרי נביא עומד ומתנבא בימי ירבעם שנים רבות קודם זמנו של חזקיה (מלכים א' יג ב), 'הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו', והרי בשעת חוליו של חזקיה צריין לא נולד אפילו בנו מנשה שהיה סבו של יאשיהו, ואילו היה מת חזקיה באותה שעה לא היה יאשיהו בא לעולם. ואם מלכתחילה לא נקצבו לחזקה שנים נוספות אלו, איך התנבא הנביא על מה שיקרה לאחר שיתווספו לו. הרי אין הנביא מתנבא אלא העתידות שראויות לבוא מצד הגזירה שנגזרה כבר באותה שעה, ולא על מה שיקרה מכח זכויות שיתחדשו בעתיד.

הגמרא מפרשת מדוע לשיטת חכמים אין זו ראייה: ורפנן טוברים, מי כתיב שיאשיהו יוולד דווקא מחזקיה, הרי 'נולד לבית דוד' כתיב, ולא פירש הנביא בנבואתו אי מחזקיה יהיה נולד יאשיהו, אי יוולד מאינש אחר. ונאמר שמועז בת דוד. על כן יש לומר שחמש עשרה שנים אלו שבהם הוליד חזקיה את מנשה לא נקצבו לו מתחילה אלא נוספו לו רק לאחר תפלתו. ומעתה מסולקת טענת מנשה על ישעיה הנביא, איך אמר שיתווספו שנים לחזקה, שכן לדעת רבי עקיבא לא נוספו לו שנים שלא נקצבו מתחילה. ולדעת חכמים מה שנאמר 'מספר ימיו אמלא', אין זו הבטחה להשלמת השנים הקצובות מראש, אלא מילוי הוא מלשון תוספת, שאם תזכה אוסיף לך שנים. והגמרא חוזרת לדברי משנתנו. שינוי בסיפא: אשתו שפחה וכו' מותר באחותה, ובמתי שפחה וכו' מותר באחותה. אמר רב יוסף, כאן שנה רבי מנשה שאינה צריכה, שהרי דין אחות אשה מפורש בתורה (ויקרא יח יח), 'ואשה אל אחתה לא תקח לצרר לגלות ערוהה עליה בניה', שדווקא בחייה היא אסורה ולא לאחר מיתתה. ומאחר שדין זה ידוע לכל, לא הוצרך רבי לכותבו במשנה.

הדרן עלך החולין

פרק חמישי – רבן גמליאל

ישנם ארבעה מעשים שמועילים ביבמה, בעילה וחליצה, מאמר וגט. מן התורה אין היבמה נקנית אלא בביאה, ויוצאת רק בחליצה. חכמים תיקנו שאם עשה בה היבם מאמר, והיינו שקידשה בכסף או שטר הרי היא מקודשת לחומרא, לענין שאם רוצה להוציאה צריכה גט מלבד החליצה, וכן נאסרת בכך על שאר האחים ככל אשת אה, וגם צרותיה אינן יכולות יותר להתייבם אף לשאר האחים. והיא נאסרת על קרוביו והוא בקרובותיה אף לאחר שנתגרשו, ככל איש ואשתו. כמו כן תיקנו חכמים שאם נתן גט ליבמתו, נחשב כאילו חלץ לה, לענין שאינו

יכול ליבמה לא הוא ולא שאר האחים, וכן לא את צרותיה, אך עדיין לא פקעה זיקתה מן התורה וצריך הוא לחלוץ לה. וכן חל איסור קרובות כאילו היתה אשתו וגירשה. פרק זה דין ביבם שעשה יותר מאחד מארבעת המעשים האמורים. בתחילה מבארת המשנה דין יבם אחד שעשה שני מעשים ביבמה אחת. אחר כך מבארת המשנה דין יבם אחד שעשה את שני המעשים בשתי יבמות ודהיינו שהיו למת שתי נשים. ואחר כך באופן שהיו למת שני אחים, ושניהם עשו אחד מארבעת הקנינים ביבמה האחת שהותיר אחיהם המת.

משנה

רבן גמליאל אומר, אין גט אחר גט – מי שנפלו לפניו שתי יבמות מאח אחד, ונתן גט לשתיהן, גיטה של השניה אינו גט, ואינו אסור בקרובותיה כדין קרובת גרושתו. וכן שני אחים שנפלה לפנייהם יבמה אחת ושניהם נתנו לה גט, גיטו של השני אינו גט, והוא מותר בקרובותיה. ולא מאמר אחר מאמר – יבם שעשה קידושי מאמר ובכסף או שטר בשתי יבמות שנפלו לפניו מאח אחד, או שתי יבמים שעשו מאמר ביבמה אחת, אין המאמר השני כלום, ואינו מצריך גט כדי להפקיעו, ואינו אסור בקרובותיה. ולא בעילה אחר בעילה – אם אחד מהיבמים בעל אחת מהיבמות שנפלו לפניו מאח אחד, ואחר כך בעל את צרתה, או שהיבם השני בעל אחריה את צרתה, הרי הביאה הראשונה היא יבום, והשניה אינה אלא בעילת זנות ואינה צריכה גט מחמת ביאה זו, ואינו אסור בקרובותיה. ולא חליצה אחר חליצה – חלץ יבם אחד לשתי יבמות, או שחלצו שני יבמים ליבמה אחת, פקעה הזיקה לגמרי בחליצה הראשונה ואין החליצה השניה כלום. וחכמים אומרים, יש תוקף וחלות לגט הניתן ליבמה אחר גט שכבר ניתן לה, וכן יש תוקף וחלות למאמר אחר מאמר. אכל לא אחר בעילה – ולא אחר חליצה כלום, כלומר, בזאת מודים חכמים, שכל מה שיעשה ביבמה או בצרתה לאחר הבעילה או החליצה, על ידי יבם זה או יבם אחר, אינו כלום. עתה מבארת המשנה את דין היבמה שנעשו בה שתיים מתוך ארבעת הקנינים המועילים בה. ומתחילה לפרש את הדין בעושה מאמר ואחריו אחד משאר הדברים: כיצד הדין ביבם אחד ויבמה אחת. עשה היבם מאמר ביבמתו, ואחר כך נתן לה גט, צריכה הימנו חליצה, כדי להפקיע ממנה את זיקת היבום. עשה מאמר ואחר כך עשה חליצה, צריכה הימנו גט להפקיע את קידושי המאמר. עשה מאמר ואחר כך בעל אותה, הרי זו כמציאותה, שנתייבמה יבום גמור מן התורה. המשנה מבארת את הדין בנתן לה גט בתחילה: נתן גט ליבמתו, ואחר כך עשה בה מאמר, צריכה גט להפקיע את קידושי המאמר, וחליצה להפקיע ממנה את זיקת היבום. נתן גט ליבמתו ואחר כך בעל אותה, צריכה גט וחליצה. נתן לה גט ואחר כך חלץ לה, אין אחר חליצה כלום, שהחליצה הפקיעה את הזיקה לגמרי. המשנה מבארת את הדין בחלץ לה או בעלה תחילה: חלץ ליבמתו בתחילה, ואחר כך עשה בה מאמר, או חלץ לה נתן לה גט, וכן חלץ ובעל. או בעל אותה בתחילה, ואחר כך עשה בה מאמר, או בעל ונתן לה גט, או בעל וחלץ, אין אחר חליצה שנעשתה בתחילה כלום, וכן אחר בעילה שנעשתה בתחילה אין כלום מזיקת היבום.

יבמות דף נ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קמא

דְּמִתְּנִי בְּעֶלְמָא – הואיל וגט מועיל בכל הנשים הנשואות להתירם
מאיסור אשת איש, ראו חכמים צורך לתקן שיעול גט אף ביבמה,
כיון דאי אִמְרַת לא מְהִנִּי – שאם נאמר שגט ביבמה אינו מועיל
כלל, ומותר לייבם אחרינו, אִמְרֵי – יאמרו הבריות, הרי גט מועיל
באשה להוציאה מאיסור אשת איש, וְחִלְצָה מועילה ביבמה
להוציאה מהאיסור להינשא לשוק, כלומר שניהם פעולתם שוה,
וּמְקַנְנָא לא מְהִנִּי – וכשם שאין הגט מועיל ליבמה להתירה לשוק
אף שהוא מתיר כל אשת איש, חִלְצָה לבדה נְפִי לא מְהִנִּי להתירה
להינשא, אלא היא צריכה מלבד החליצה גם גט וְאִתִּי לְמִיבַעַל
אחר חליצה – ומתוך טעות זו יבואו לידי מכשול ויבעלו יבמות
אחרי חליצה. לכן תיקנו חכמים שגט הניתן ליבמה יאסור עליו
לייבם אותה, ומתוך כך לא יבואו לייבם אחר חליצה.
שואלת הגמרא: וְמַאי מְעַמָּא אִמּוֹר רַבְּנָן מֵאִמְרֵי בִּיבְמָה מְהִנִּי – מדוע
תיקנו חכמים שקידושי כסף ושטר יועילו ביבמה לענין שאינו
רשאי לייבם את צורתה, הרי מן התורה רק בעילה מועילה
לעשותה אשתו. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּמִתְּנִי בְּעֶלְמָא – הואיל
נקיין כסף ושטר מועילים בכל הנשים לקדם, ראו חכמים צורך
לתקן שאף ביבמה יועילו, כיון דאי אִמְרַת לא מְהִנִּי – שאם נאמר
שאין תוקף לקידושי כסף ושטר ביבמה, אִמְרֵי – יאמרו הבריות,
הרי מֵאִמְרֵי – נתינת כסף ושטר לשם קידושין מועיל באשה לְקִנּוּת
אותה לאישות, וְכִיָּאָה ביבמה גם מועילה לְקִנּוּת אותה, כלומר
שניהם פעולתם שוה, וּמִדְּמִתְּנִי לא מְהִנִּי – וכשם שקנין כסף
ושטר אינו מועיל ביבמה, כִּיָּאָה לבדה נְפִי לא מְהִנִּי לקנותה,
וְאִתִּי לְמִיבַעַל – ומתוך טעות זו יבואו לידי מכשול ויבעלו את
הצרה לאחר כִּיָּאָה שעשו באחת היבמות. לכן תיקנו חכמים שעל
ידי קידושי כסף ושטר נאסר עליו לייבם את צורתה, ומתוך כך לא
יבואו לבעול את צרת היבמה שכבר נבעלה.
הגמרא מבארת דין נוסף האמור במשנה. שואלת הגמרא: וְמַאי
מְעַמָּא אִמּוֹר רַבְּנָן כִּיָּאָה פְּסוּלָה שְׁנַעֲשִׂתָה אַחֲרֵי נִתְּנָתָה גִּט או עֲשִׂיתָ
מאמר בצרתה, וְשֶׁ אַחֲרֶיהָ כְּלוּם, ואינה מבטלת את זיקת היבום
לפטרה מחליצה שתהיה מותרת להינשא בגט בלבד. משיבה
הגמרא: אִמְרֵי – ענו בני הישיבה, אי – אם הפסול הוא מחמת
שְׁכִיבָה אַחֲרֵי הַגֵּט הֵיא, שנתן גט לצרתה ואחר כך בא עליה, הטעם
שהצריכה חכמים חליצה, גְּזִירָה כִּיָּאָה אַחֲרֵי הַגֵּט מִשּׁוּם כִּיָּאָה אַחֲרֵי
חִלְצָה, שאם יראו שביאה אחרי גט הוא יבום מעולה, יבואו
לבעול גם אחר החליצה. וְאי – ואם הפסול הוא מחמת שְׁכִיבָה
אַחֲרֵי מֵאִמְרֵי בצרתה הֵיא, הטעם שהצריכו חכמים חליצה, גְּזִירָה
כִּיָּאָה אַחֲרֵי מֵאִמְרֵי מִשּׁוּם כִּיָּאָה אַחֲרֵי כִיָּאָה, שאם יראו שביאה אחרי
קידושי מאמר בצרתה היא יבום מעולה, יבואו לבעול גם לאחר
שבעלו את צרתה.
שואלת הגמרא: וְמַאי מְעַמָּא אִמּוֹר רַבְּנָן הֵיא חִלְצָה פְּסוּלָה שלאחר
גט או מאמר, מועילה ואין אַחֲרֶיהָ כְּלוּם מְזִיקַת הַיָּבוּם. משיבה
הגמרא: אִמְרֵי ענו בני הישיבה, וכי מַאי לְגִזּוֹר – באיזה אופן של
חליצה פסולה נגזור שלא תועיל, אם תאמר לְגִזּוֹר על חִלְצָה
שְׁאֲחֵר הַגֵּט שלא תפקיע לגמרי את הזיקה, מִשּׁוּם – שמא יבואו
לעשות חִלְצָה אַחֲרֵי חִלְצָה, מה בכך שירבו בחליצות, כֹּל כִּי הֵנִי
תַּחְלוּץ וְתִזְלִי – יכולה היא להמשיך ולחלוץ כל ימיה, ואין בכך
איסור שבגללו נצטרך לגזור שלא יעשו כן. ואם תאמר היה
לחכמים לְגִזּוֹר בחִלְצָה שְׁאֲחֵר מֵאִמְרֵי הנעשה בצרתה שלא תפקיע
את הזיקה לגמרי מִשּׁוּם חִלְצָה אַחֲרֵי כִיָּאָה – שמא יתירו יבמה
שנבעלה כדין והיא אשת איש בחליצה בלי גט, אין לחשוש לכך,
מִשּׁוּם שְׁאֲחֵר – וכי חִלְצָה הנעשית אַחֲרֵי מֵאִמְרֵי שעשה בה מי לא
כִּיָּאָה – האם לא הצריכו חכמים גט לְמֵאִמְרֵי, ואם כן בחִלְצָה
שְׁאֲחֵר כִּיָּאָה נְפִי – גם לא יטעו להתירה בכך, ויבינו שְׁכִיבָה גִט –
שהיא צריכה גם גט להתירה מִכִּיָּאָה שִׁלְפִי החליצה.
הגמרא מבארת את מחלוקתם של רבן גמליאל וחכמים במשנה:
אִמְרֵי רַבָּא,

ממשיכה המשנה: אַחַת – דין אחד בִּיבְמָה אַחַת הזקוקה לִיבֹם אַחֵר,
וְאִחַת – ודין אחד בשְׁנֵי יְבָמוֹת הזקוקות לִיבֹם אַחֵר, שדינן שוה
במה שאמרנו ששייך בהם עוד לאחר גט ראשון או אחר מאמר
ראשון, ואין בהן כלום לאחר בעילה וחליצה.
ומבארת המשנה: כִּיָּצֵד הדין בשתי יבמות ליבם אחד. עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי
כִּיָּו וּמֵאִמְרֵי כִּיָּו – קידש בכסף או שטר את אחת מהן ואחר כך קידש
את צרתה, צָרִיכוֹת שְׁנֵי גִיטִין להתירן מקידושי המאמר, וְאִחַת מהן
צריכה גם חִלְצָה. עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי כִּיָּו וְנָתַן גִּט לָזוּ, נדחתה הראשונה
מלהתייבם מחמת גיטה של השניה, וצָרִיכָה הראשונה גִּט להפקיע
את קנין הימאמר, וְאִחַת מהן צריכה חִלְצָה לזיקתה, ופטורת את
צרתה. עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי כִּיָּו וְכָעַל אֵת זֶה, צָרִיכוֹת שְׁנֵי גִיטִין, הראשונה
למאמרו והשניה לביאתו, וְאִחַת מהן צריכה חִלְצָה. עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי
כִּיָּו וְחָלַץ לָזוּ, הותרה השניה להינשא לשוק, וְהָרִאשׁוֹנָה צָרִיכָה גִּט
להפקיע את קידושי המאמר.
המשנה מבארת את הדין בנתן גט לראשונה, ועשה מעשה ביבמה
השניה: נָתַן גִּט לָזוּ – לאחת מהיבמות, וחזר ונתן גִּט לָזוּ – לצרתה,
צָרִיכוֹת הַיָּמוֹן חִלְצָה להפקיע את זיקת היבום. נָתַן גִּט לָזוּ וְאִחֶר
כִּיָּו כָּעַל אֵת זֶה, צָרִיכָה השניה גִּט וְחִלְצָה. נָתַן גִּט לָזוּ, וחזר ועשה
מֵאִמְרֵי כִּיָּו, צָרִיכָה גִּט וְחִלְצָה. נָתַן גִּט לָזוּ, וְחָלַץ לָזוּ, אין אַחֲרֵי חִלְצָה
כְּלוּם.
המשנה מבארת את הדין במעשים שנעשו ביבמה השניה אחרי
שעשה חליצה או בעילה לראשונה: חָלַץ לאחת מהן וחזר וחָלַץ
לשניה, או שְׁחָלַץ לאחת תחילה ואחר כך עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי בשניה, או
חָלַץ לראשונה וְנָתַן גִּט לשניה, וכן חָלַץ לראשונה וְכָעַל את
השניה. או שְׁכָעַל תחילה אחת מהן וחזר וְכָעַל את השניה, או
שְׁכָעַל אחת תחילה ואחר כך עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי בשניה, או בעל אחת מהן
וְנָתַן גִּט לשניה, וכן בעל אחת וְחָלַץ לשניה. הכלל בכל האופנים
הללו שאין המעשים שְׁאֲחֵר חִלְצָה הראשונה כְּלוּם. וכן מה שעשה
אחר בעילת הראשונה אינו כלום.
מוסיפה המשנה: כל הדינים האמורים בכל האופנים הם בין בִּיבֹם
אֶחָד לְשְׁנֵי יְבָמוֹת הזקוקות לו, כאמור עד עתה, ובין בְּשְׁנֵי יְבָמִין
לִיבְמָה אַחַת הזקוקה להם.
המשנה חוזרת ומביאה דין שהובא במשנה, כדי לדרן בכלל
האמור בו. שנינו במשנה: חָלַץ תחילה ואחר כך עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי או נָתַן
גִּט, וְכָעַל – או בעל. או אם כָּעַל תחילה, ואחר כך עֲשֶׂה מֵאִמְרֵי,
וְנָתַן גִּט וְחָלַץ – או נתן גט או חָלַץ, אין אַחֲרֵי חִלְצָה כְּלוּם. וכלל זה
הוא אף בחליצה פסולה, ולכן בין בְּתַתְּחֵל – שהיתה החליצה
מעשה ראשון, בין כשהיתה החליצה בְּאִמְצָע, ובין כשהיתה
החליצה בְּסוֹף, לעולם אין אחר החליצה כלום. וְהַכְּעִילָה – אבל
הכלל שאין אחר הבעילה כלום, דווקא בְּזִמְנָה שְׁהֵיא בְּתַתְּחֵל
ובעילה כשירה הוּא, אין אַחֲרֶיהָ כְּלוּם – אין עליה זיקת יבום
לאחר הבעילה, אולם אם היתה הבעילה בְּאִמְצָע ובסוף, כיון
שביאה פסולה היא יש אַחֲרֶיהָ כְּלוּם – עדיין זיקת היבום עליה
והיא צריכה גם חליצה. מביאה המשנה דעה החולקת: רַבִּי נְחֻמִּי
אֹמְרִי, אַחַת בְּעִילָה וְאִחַת חִלְצָה שוות הן, וכמו חליצה כך גם
בעילה בין אם נעשתה בְּתַתְּחֵל בין בְּאִמְצָע ובין בְּסוֹף, אין אַחֲרֶיהָ
כְּלוּם – בכל האופנים אין זיקת יבום אחר הבעילה.

גמרא

הגמרא מבארת את טעם תקנת חכמים שגט ומאמר יועילו ביבמה.
מדייקת הגמרא: עַד כָּאֵן לא פְּלִיגִי – לא נחלקו רבן גמליאל
וחכמים אֵלָּא בְּגֵט אַחֵר גִּט וּמֵאִמְרֵי אַחֵר מֵאִמְרֵי, אם הם חלים, אֵבֵל
כולם מודים שגט אַחֵר בִּיבְמָה [ומֵאִמְרֵי אַחֵר בִּיבְמָה] מְהִנִּי –
מועילים מדרבנן.
שואלת הגמרא: מַאי מְעַמָּא אִמּוֹר רַבְּנָן גִּט בִּיבְמָה מְהִנִּי – מדוע
תיקנו חכמים שגט מועיל ביבמה לענין שאסור לייבם אחריה, הרי
מן התורה רק חליצה מפקיעה זיקת יבום. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם